

## Krizna žarišča

### 1. MAROŠKE KRIZE:

- v S Afriki so: VB, Francija, Italija, + Nemčija (želi) začetek 20.st.

1.KRIZA

- Francija širi svoj vpliv v S Afriki (prisili sultana da prizna francosko nadoblast)
  - izzove odpor Nemčije
  - za Nemčijo je Maroko še edino osvojljiv (saj je ostali del sveta že razdeljen)
  - Williem II. demonstrativno pristane v maroškem pristanišču Tanger, zahteva v Maroku politiko odprtih vrat
  - Anglija s pogajanjem prepreči vojaški spopad

2.KRIZA

- Francija ponovno širi svoj vpliv □ Nemčija grozi z vojno (pošlje v Agadir topnjačo)
  - Anglija:
    - o se postavi na stran Francije
    - o boji se da bi Nemčija v Agadirju gradila svoje oporišče
    - o boji se da bi Nemčija v Evropi vsilila Franciji svojo hegemonijo
  - □ Nemčija mora popustiti, v zameno dobi del francoskega Konga (možnost za ustanovitev bodoče nemške Sr. Afrike)

### 2. BOKSARSKA VSTAJA:

- Kitajska je že skoraj podrejena Zahodu
- Boksarska vstaja(1900):
  - o obupen poskus Društva pravičnih pesti
  - o upor proti tujcem
  - o zatre jih intervencija evropskih sil
- na Kitajskem je cesarstvo
- 1911:
  - o revolucija pod vodstvom Sun Jatsen (stranka Kuomintang) □ uvede parlamentarno politiko □ Kitajska postane republika
  - o centralna oblast kmalu razpade, v posameznih delih zavladajo vojaški poveljniki
- po letu 1911:
  - o politično razdvojena: pojav komunizma in nacionalizma
  - o zmaga komunizem

### 3. BURSKE VOJNE:

- Buri=Nizozemski priseljenci
- VB si podredijo Bure (saj želijo imeti vse ozemlje od Egipta □ do J Afrike)
- genocid: Angleži zapirajo staroselce v taborišča
- vodi se aparheit politika

#### **4. RUSKO-JAPONSKA VOJNA:**

- obe imata imperialistične težnje
- boj za prevlado v Koreji
- Japonci napadejo Rusijo → zmagajo (zaradi močnega ladjevja) → zavzamejo Port Arthur, Sahalin, Korejo

#### **5. RUSKA REVOLUCIJA: (1905)**

- Vzroki za kriza:
  - o poraz z Japonci
  - o gospodarska zaostalost
  - o politična nesvoboda
- demonstracije-upor carizmu:
  - o jan.1905-nemiri v Carigradu
  - o zahteve:
    - odprava carizma
    - uvedba dume
    - zagotavljanje osnovnih potreb(kruh,...)
- car Nikolaj da nasilno pregnati demonstrante=KRVAVA NEDELJA
- ideje demonstracije se razširijo
- car privoli v dumo/ruski parlament → (toda še vedno ima absolutno oblast car, saj duma nima velikih pristojbin)

#### **6. BALKANSKA KRIZA:**

- Razmere na Balkanu:
  - o strateška lega
  - o balkanski kotel: različne nacionalnosti, verska, kulturna raznolikost
  - o na Balkanu so: Turki, J Slovani, Rusija, A-O, Srbi
- Osmansko cesarstvo=Bolnik ob Bosporju:
  - o osamosvajanja različnih narodov: Srbi, Grki, BiH, Makedonija(1903)
  - o propad Turške države
  - o nacionalno heterogena
  - o politično zaostala

- o podpora Nemčije s krediti & orožjem v zameno dovolijo gradnjo Bagdadske železnice
- (1875): vstaja proti turškemu zatiranju v BiH:
  - o vstajo podpre Rusija:
    - IMPERIALISTIČNE TEŽNJE
    - napad zagovarjajo s PANSLAVIZMOM/povezovanje vseh Slovanov (ILIRIZEM: združitev J Slovanov)
    - napade Turčijo, prodre do Carigrada
  - o velesile se bojijo širjenja ruskega vpliva BERLINSKI KONGRES
    - A-O okupira BiH
    - Anglija dobi strateško pomembni Ciper
    - Srbija in Črna gora postaneta samostojnost
    - Rusija sicer dobi Basarabijo (niso zadovoljni)
- (1908): Mladoturška revolucija:
  - A-O skupaj z Nemškim imperializmom poskuša prevladati na Balkanu
    - o Mlada Turška revolucija:
      - Mladoturki=oficirji
      - zahtevajo politične reforme: parlamentarizem, približanje Z, gosp.spremembe
    - o A-O izkoristi notr.nemire v Turčiji razglasi aneksijo/priključitev BiH (z BiH je po Berlin. Kongresu A-O le upravljala, mednarodno pa so pripadale Turčiji)
    - o Posledica aneksijske krize je Balkanska zveza
- Balkanska zveza:
  - Ruska diplomacija se usmeri na Balkan
    - o Srbija + Bolgarija + Grčija + Črna gora = Balkanska zveza (1912)
    - o usmerjena proti A-O
    - o je napadalna zveza Balkanskih držav proti Osman.ces.(jo izriniti iz Evrope)
    - o 1. BALKANASKA VOJNA: (1912)
      - zveza napade Turčijo, priprava napad na Carigrad
      - Turška vlada zaprosi velesile za mir: mirovna pogajanja v Londonu: sklenjen mir med Balkanom in Turčijo, ideja za ustanovitev Albanije (da Srbija nebi imela dostopa do morja)
      - države si razdelijo turška območja / problemi pri delitvi Makedonije(dobi jo Srbija namesto Albanije)
    - o 2. BALKANASKA VOJNA:
      - Bolgarija ni zadovoljna z delitvijo (želi imeti Makedonijo)
      - napade Srbijo in Črno goro
      - Srbiji se priključi Romunija, Turčija, Grčija
      - Bolgarija je poražena mora podpisati Mir v Bukarešti (Bolgarija izgubi pridobljena ozemlja v 1.vojni, Makedonijo si razdelijo-Makedonije ni več)
    - o POSLEDICE Balkanskih vojn:

- velika materialna škoda na že tako zaostalih območjih
- finančno osiromašenje Balkanskih držav
- krvni davek
- zaostreni odnosi med državami (A-O → Srbija, Bolgarija, Turčija-sta poraženki, v 1sv.v. sta na strani central.sil)
- razdelitev Makedonije
- nastanek Albanije

## 7. KONEC 19.st.:

- nov politični sistem **SOCIALIZEM**: nezaželen sistem, saj zahteva enakopravnost, brezrazrednost, odpravlja privatno lastnino
  - o delovanje social-demokratskih in socialističnih strank (podlaga: marksizem/ revolucionarni socializem)
  - o Karel Marx: znanstveni socializem
  - o nemška klasična fil. + angl.ekonomska znan. + franc.utopični socializem
  - o zahteva po odpravi meščanske družbe, ~~privatne lastnine~~
  - o revolucije, zagovorniki: socialisti, komunisti
- **Delavsko vprašanje:**
  - o zahtevajo izboljššan položaj delavcev (manjši del.čas, zdrav.zavarovanje)
  - o (1864) 1. INTERNACIONALA: mednarodna org. delavskih strank, □
  - o (1889) 2. INTERNACIONALA: združitev socialističnih str. (do 1916: kriza)
  - o delavske stranke: Nem (soc.-demokratska str.), Fr, Norveška, Ital, VB (Labunisti), Slo, Rus, ~~ZDA~~ (so samo republikanci & demokrati)
- zahteve po splošni volilni pravici, socialni zakonodajo, ...
- **Emancipacija žensk:**
  - o organiziranost, boj žensk za iste pravice do izobrazbe, zaslužka, položaja v družbi kot ga imajo moški
  - o Anglija: sufražetke. gladovne stavke, teroristični napadi
  - o 1918: dobijo volilno pravico v Angliji in Nemčiji, ZDA, ...Fr, ... Švica